

โรงสีข้าว-ลานค้าข้าวชุมชนตำบลหนองสาหร่าย

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองสาหร่าย จังหวัดกาญจนบุรี

เกษตรกรส่วนใหญ่ในตำบลหนองสาหร่ายประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก โดยนิยมใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีเพื่อป้องกันและกำจัดแมลงซึ่งมีราคาแพง ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง ในขณะที่ราคาข้าวตกต่ำ เพราะเกษตรกรไม่มีการรวมกลุ่มกัน จึงไม่สามารถควบคุมหรือกำหนดราคาขายได้ เมื่อเกษตรกรขาดอำนาจในการต่อรอง ประกอบกับไม่มีความรู้ความเข้าใจที่ดีเพียงพอเกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีการนำผลผลิตออกจำหน่ายสู่ตลาด จึงทำให้พ่อค้าคนกลางเอารัดเอาเปรียบและกดราคา เมื่อรายได้ต่ำแต่ต้นทุนการผลิตสูงเกิดความไม่สมดุลกัน ส่งผลให้เกิดภาวะความยากจนและภาระหนี้สินในชุมชน ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งและความสามารถในการพึ่งตนเองได้ของชุมชน

ช่วงปี 2536 กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สนับสนุนงบประมาณ จำนวน 200,000 บาท/ ปี จัดให้มีการสีข้าวแบบเคลื่อนที่ได้ (รถสีข้าว) 1 คัน ไปรับสีข้าวถึงพื้นที่นา แต่ไม่สามารถช่วยเหลือเกษตรกรได้เท่าที่ควร เนื่องจากข้อจำกัดด้านกำลังผลิต และความไม่สะดวกในการเดินทาง ต่อมา องค์การบริหารส่วนตำบลหนองสาหร่ายคิดแนวทางแก้ไข โดยการสนับสนุนให้มีโรงสีข้าวถาวรและลานค้าข้าวชุมชนขึ้น เพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรอย่างมีระบบและเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

ข้อมูลพื้นฐานปีปัจจุบัน
: ปี พ.ศ. 2546

อำเภอ: พนมทวน

จังหวัด: กาญจนบุรี

ประชากร: 3,566 คน

พื้นที่: 24.39 ตร.กม.

ประเภทท้องถิ่น :
องค์การบริหารส่วนตำบล

การเลือกตั้ง : ทางอ้อม

วิถีใหม่

ในปี 2542 อบต.หนองสาหร่ายจัดทำ "โรงสีข้าว-ลานค้าข้าวชุมชน" ขึ้น โดยให้เกษตรกรทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน เพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งของเกษตรกร และมีอำนาจในการต่อรองราคาข้าวและผลักดันพ่อค้าคนกลางให้เข้าสู่ระบบกลไกตลาด

ผลงานที่ได้ดำเนินการ

1. จัดตั้งคณะกรรมการบริหารกลุ่มโรงสีข้าว-ลานค้าข้าวชุมชน จำนวน 5 คน
2. คณะกรรมการดำเนินงานระดมทุน โดยให้ประชาชนทั้งตำบลซื้ออย่างน้อย 1 หุ่น/ ครั้วเรือน หุ่นละ 100 บาท รวมเป็นเงิน 87,000 บาท
3. สนับสนุนสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาปีละ 2 ครั้ง โดยปลูกข้าวพันธุ์ข้าวหอมปทุมที่เกษตรกรในตำบลขยายพันธุ์เอง และพันธุ์ชัยนาทซึ่งเป็นพันธุ์ข้าวที่ให้ผลผลิตดี ราคาไม่แพง และเป็นที่ยอมรับของตลาด นอกจากนี้มีพันธุ์ข้าวเหลือง พันธุ์นครสวรรค์บ้างเล็กน้อย
4. ดำเนินการสร้างโรงสีข้าว-ลานค้าข้าวชุมชน โดยมีรายละเอียด ดังนี้
 - สร้างโรงสีข้าวชุมชน 1 หลัง มีกำลังผลิต 8 ตัน/ วัน
 - สร้างลานตากข้าว/ ลานค้าข้าวชุมชน 1 ลาน เนื้อที่ประมาณ 1,600 ตารางเมตร และจัดให้ลานค้าข้าวเป็นสถานที่กลางสำหรับพ่อค้าคนกลางกับชาวเกษตรกรในการต่อรองราคากันอย่างเสรี
 - ดำเนินการจัดจ้างลูกจ้างประจำโรงสีข้าว-ลานค้าข้าวชุมชน จำนวน 4 คน/ สัปดาห์ โดยให้ค่าจ้างวันละ 150 บาท/ คน/วัน
 - ติดตั้งเครื่องชั่งระบบคอมพิวเตอร์ จำนวน 1 เครื่อง
 - ดำเนินการจัดเก็บค่าสีข้าวจากสมาชิกกลุ่มหรือพ่อค้าข้าว โดยคิดราคา 8-10 บาท/ ตัน

การระดมทรัพยากร

ค่าใช้จ่าย/การลงทุน	1. อบต.หนองสาหร่ายสนับสนุนงบประมาณ จำนวน 500,000 บาท/ ปี 2. นำงบประมาณสนับสนุนที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จัดสรรให้ 200,000 บาท/ ปี มาแปลงเป็นงบสนับสนุนในโครงการนี้แทน 3. บริษัทค้าข้าวเอกชนในพื้นที่ บริจาคเงินสมทบทุน 100,000 บาท
การระดมทุน	ระดมทุนโดยการขายหุ้นให้ประชาชนในตำบล อย่างน้อย 1 หุ้น/ครัวเรือน รวมเป็นเงิน 87,000 บาท
อุปกรณ์/เครื่องมือ	1. อาคารโรงสีข้าว 1 หลัง 2. ลานตากข้าว/ ลานค้าข้าวชุมชน 1 ลาน 3. เครื่องชั่งระบบคอมพิวเตอร์
บุคลากร	1. คณะกรรมการบริหารกลุ่มโรงสีข้าว-ลานค้าข้าวชุมชน จำนวน 5 คน 2. ลูกจ้างประจำโรงสีข้าว-ลานค้าข้าวชุมชน จำนวน 4 คน/ สัปดาห์ ทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลในการสีข้าว ชั่งข้าว ขนย้ายข้าว 3. พนักงานบัญชีประจำโรงสีข้าว-ลานค้าข้าวชุมชน จำนวน 2 คน/ สัปดาห์ ทำหน้าที่จัดทำบัญชี 4. เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรอำเภอพนมทวน จำนวน 1 คน ทำหน้าที่ให้คำแนะนำด้านวิชาการแก่คณะกรรมการบริหารกลุ่ม

ขั้นตอนในการดำเนินการ

วัน เดือน ปี	กิจกรรมที่ทำ	ผู้รับผิดชอบ
ปลายปี 2542	อบต.หนองสาหร่าย/ แกนนำชุมชนประชุมหาแนวทางแก้ไขปัญหาของเกษตรกร โดยจัดทำโครงการ "โรงสีข้าว-ลานค้าข้าวชุมชน" ขึ้น	อบต./ แกนนำชุมชน/ ประธานกลุ่มเกษตรกร ในตำบล
ต้นปี 2543	เขียนโครงการขอรับการสนับสนุนจากอบต. และติดต่อขอแปลงงบประมาณที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์สนับสนุนให้ 200,000 บาท/ ปี มาสนับสนุนโครงการโรงสีข้าว-ลานค้าข้าวชุมชนแทน	อบต./ แกนนำชุมชน/ ประธานกลุ่มเกษตรกร ในตำบล
ปลายปี 2543	อบต. หนองสาหร่ายจัดสรรงบประมาณสนับสนุน จำนวน 500,000 บาท	อบต.
ปลายปี 2543	สร้างโรงสีข้าวลักษณะอาคารถาวร ขนาดกำลังผลิต 8 ตัน/ วัน	อบต./ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
ปลายปี 2543	จัดตั้งคณะกรรมการบริหารดำเนินการ จำนวน 5 คน	แกนนำชุมชน/ อบต.
กุมภาพันธ์ 2544	บริษัทค้าข้าวเอกชนในพื้นที่ บริจาคเงินสมทบ จำนวน 100,000 บาท	บริษัทค้าข้าวเอกชน
เมษายน 2544	ดำเนินการระดมทุน ประกาศขายหุ้นให้ประชาชนในตำบล อย่างน้อย จำนวน 1 หุ้น/ ครัวเรือน หุ้นละ 100 บาท รวมเป็นเงิน 87,000 บาท	คณะกรรมการบริหารกลุ่มโรงสีข้าวฯ
มิถุนายน 2544	ปรับปรุงอาคารโรงสีข้าว โดยต่อเติมห้องเก็บแกลบเพิ่ม และสั่งซื้อเครื่องชั่งข้าวระบบคอมพิวเตอร์ และสร้างลานค้าข้าวชุมชน ขนาดเนื้อที่ 1,600 ตารางเมตร	อบต./ คณะกรรมการบริหารกลุ่มโรงสีข้าวฯ
กรกฎาคม 2544	ดำเนินการจัดจ้างลูกจ้างประจำโรงสีข้าว-ลานค้าข้าวชุมชน จำนวน 4 คน	คณะกรรมการบริหารกลุ่มโรงสีข้าวฯ

วัน เดือน ปี	กิจกรรมที่ทำ	ผู้รับผิดชอบ
กรกฎาคม 2544	ประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกกลุ่มโรงสีข้าว-ลานค้าข้าวชุมชนหนองสาหร่าย นำข้าวมาตาก สีข้าว และขายร่วมกันที่ลานค้าชุมชน รวมถึงให้พ่อค้าคนกลางเข้าสู่ระบบเดียวกันกับโครงการ	คณะกรรมการบริหารกลุ่มโรงสีข้าวฯ/ กลุ่มเกษตรกร
สิงหาคม 2544	จัดให้คำแนะนำด้านวิชาการ การบริหารงานกลุ่ม การบริหารเงินทุน การจัดทำบัญชี ให้แก่คณะกรรมการบริหารงาน โดยเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรอำเภอพนมทวน จำนวน 1 คน	สำนักงานเกษตรอำเภอพนมทวน
สิงหาคม 2544	โรงสีข้าว-ลานค้าข้าวชุมชน ดำเนินการให้บริการแก่สมาชิกชุมชน	คณะกรรมการบริหารกลุ่มโรงสีข้าวฯ
	ปันผลรายได้ให้แก่สมาชิก	คณะกรรมการบริหารกลุ่มโรงสีข้าวฯ

หน่วยงานที่เข้าร่วมดำเนินการ

--หน่วยงาน/ องค์กร--

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

สำนักงานเกษตรอำเภอ
พนมทวน

บริษัทค้าข้าวเอกชนในตำบล

--บทบาทความร่วมมือ--

สนับสนุนงบประมาณ

ทำหน้าที่ให้คำแนะนำด้านวิชาการเกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่ม และการบริหารเงินทุน การจัดทำบัญชี การระดมทุน

บริจาคเงินสมทบ

ประเมินผลความสำเร็จ

ก่อนการดำเนินการ

1. เกษตรกรมักจะทำนาแบบต่างคนต่างผลิต ต่างคนต่างขาย ไม่มีการรวมกลุ่ม ทำให้ขาดอำนาจในการต่อรองราคา
2. พ่อค้าคนกลางเป็นผู้ผูกขาดการซื้อขายข้าว เกษตรกรขายข้าวได้ราคาต่ำ ราคาข้าวอยู่ที่ตันละประมาณ 3,000-4,000 บาท
3. เกษตรกรประสบภาวะขาดทุน มีภาระหนี้สิน

หลังการดำเนินการ

1. เกิดการรวมตัวของสมาชิกชุมชนในการจัดตั้งโรงสีข้าว-ลานค้าข้าวชุมชนอย่างเป็นระบบ มีการนำข้าวมาขายที่ลานค้าชุมชน
2. ชุมชน/ กลุ่มเกษตรกรมีอำนาจในการต่อรองราคาข้าวกับพ่อค้าคนกลางได้เพิ่มขึ้น ราคาข้าวเพิ่มขึ้น 10-20 % มีการประกันราคาข้าวโดยธนาคารเกษตรและสหกรณ์เพื่อการเกษตร ตันละ 5,000 บาท
3. ปัจจุบันกลุ่มโรงสีข้าว-ลานค้าชุมชนมีเงินหมุนเวียน ประมาณ 30,000,000 บาท ซึ่งจะทำให้การปันผลให้สมาชิกในปลายปี 2547 นี้ ซึ่งจะทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น

อุปสรรคและการแก้ไขปัญหา

อุปสรรค	การแก้ไขปัญหา
1. ภาวะการซื้อ/ ขาย ราคาข้าวมีความไม่แน่นอน เนื่องจากการค้าข้าวขึ้นอยู่กับกลไกตลาด	1. อบต. ติดตามข้อมูลข่าวสารของตลาดค้าข้าวส่วนกลาง พร้อมทั้งประกันราคาข้าวให้กับสมาชิก
2. บางปีเกษตรกรต้องประสบกับภัยธรรมชาติรุนแรง เช่น น้ำท่วมพื้นที่นา ข้าวเกิดโรค และถูกแมลงรบกวน เป็นต้น ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อการค้าเนื้องานโรงสีข้าว-ลานค้าข้าวชุมชน	2. ดำเนินการก่อสร้างแนวร่องน้ำ คูน้ำใหม่ในพื้นที่นา โดยชาวบ้านช่วยกันเสียสละที่ดินของตนในการดำเนินการดังกล่าว ซึ่งสามารถลดปัญหาน้ำท่วมพื้นที่นาได้

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

1. บทบาทของอบต. ในการสร้างจิตสำนึกของความร่วมมือของทุกฝ่าย ทั้งหน่วยงานราชการ หน่วยงานท้องถิ่น หน่วยงานภาคเอกชน หน่วยงานภาคประชาสังคม
2. ความพร้อมทางด้านงบประมาณ/ ทุนในการเริ่มต้นดำเนินการ
3. การสร้างความสามัคคีของชุมชน และการดำเนินการให้ชุมชนเป็นเจ้าของกิจการร่วมกัน รวมทั้งสามารถเข้ารับการบริการได้อย่างเท่าเทียมกัน
4. มีการบริหารจัดการโรงสีข้าว-ลานค้าข้าวชุมชนอย่างโปร่งใส ยุติธรรม

ความยั่งยืนในการดำเนินการ

- โครงการโรงสีข้าว-ลานค้าข้าวชุมชนมีความยั่งยืนในการดำเนินการ เนื่องจาก
1. เป็นโครงการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของคนส่วนใหญ่ในชุมชน ส่งผลให้มีผู้มาใช้บริการอย่างต่อเนื่อง
 2. อบต. มีแนวคิดและแผนการดำเนินงานที่จะต่อยอดเป็นรูปแบบของกลุ่มสหกรณ์ ซึ่งทำให้โครงการมีความมั่นคง
 3. อยู่ในช่วงระหว่างดำเนินการก่อสร้างโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อส่งเสริมการปลูกข้าวปลอดสารพิษ คาดว่าจะดำเนินการภายในระยะเวลา 3 ปี จึงจะเสร็จ
 4. กำลังดำเนินการประสานงานในการแลกเปลี่ยนสินค้ากับกลุ่มเครือข่ายเกษตรทางภาคใต้ ที่มาศึกษาดูงานของกลุ่มโรงสีข้าว-ลานค้าข้าวชุมชน คือ นำข้าวของตำบลแลกเปลี่ยนกับอาหารทะเล เช่น ปลา ของภาคใต้ ซึ่งมีโอกาสเป็นไปได้สูง และถ้าเจรจาสำเร็จ ก็จะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลให้การดำเนินงานของโครงการมีความยั่งยืนต่อไป

บทเรียนที่ได้รับ

การรวมกลุ่มเกษตรกรอย่างเข้มแข็งในการประกอบอาชีพ ก่อให้เกิดผลดีมากกว่าต่างคนต่างผลิต ต่างคนต่างจำหน่าย เมื่อทุกกลุ่มทุกฝ่ายร่วมมือร่วมใจกัน ย่อมปรากฏผลแห่งความสำเร็จขึ้นได้

แหล่งข้อมูลเพิ่มเติม

ชื่อ-นามสกุล : นายชานนท์ จำนกุล
ตำแหน่ง : นายกองค์การบริหารส่วนตำบล
หน่วยงาน : องค์การบริหารส่วนตำบลหนองสาหร่าย
ที่อยู่ : หมู่ที่ 1 ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี
โทรศัพท์ : (034) 531-011-2

ชื่อ-นามสกุล : นายแรม เชียงกา
ตำแหน่ง : สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และประธานกลุ่มการเกษตร
หน่วยงาน : หมู่ที่ 1 ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี
ที่อยู่ : ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี
โทรศัพท์ : (034) 531-011-2, (06) 8509870

ชื่อ-นามสกุล : นายวีรุฒิ สุนทรมาณ
ตำแหน่ง : ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล
หน่วยงาน : องค์การบริหารส่วนตำบลหนองสาหร่าย
ที่อยู่ : หมู่ที่ 1 ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี
โทรศัพท์ : (034) 531-011-2

ข้อมูลเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปีที่มีการเริ่มวิถีใหม่ : พ.ศ. 2542

ประเภทของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	องค์การบริหารส่วนตำบล
สถานที่ตั้ง	หมู่ที่ 1 ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี 71140
ขนาดพื้นที่	24.39 ตารางกิโลเมตร
งบประมาณรายจ่าย	2,534,713.84 บาท (ปีงบประมาณ 2542) 2.63% งบกลาง 11.09% เงินเดือนค่าจ้างประจำ 1.79% ค่าจ้างชั่วคราว 32.98% ค่าตอบแทน 0.71% ค่าสาธารณูปโภค 4.87% ค่าอุดหนุน 6.46% ค่าครุภัณฑ์ 6.46% ค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้าง
งบประมาณรายได้	4,160,886.72 บาท (ปีงบประมาณ 2542) 0.92% จัดเก็บเอง 23.24% รัฐจัดสรรให้ 0.05% ทรัพย์สิน 20.83% เบ็ดเตล็ด 54.96% เงินอุดหนุน
จำนวนพนักงานและลูกจ้าง	7 คน 3 คน พนักงานท้องถิ่น 2 คน ลูกจ้างประจำ 2 คน ลูกจ้างชั่วคราว
จำนวนประชากร	3,307 คน
จำนวนครัวเรือน	782 ครัวเรือน
ลักษณะของเมืองและ วิถีชีวิตประชาคม	สภาพพื้นที่ทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม ลักษณะพื้นดินเป็นดิน เหนียวปนทราย เหมาะแก่การทำนา และมีคลองส่งน้ำ ผ่านทุกหมู่บ้าน ประชาชนในตำบลส่วนใหญ่ประกอบ อาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก ได้แก่ ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ อาชีพเสริม ได้แก่ ค้าขาย และรับจ้างทั่วไป ลักษณะวิถีชีวิตเป็นแบบสังคมชนบท